

Savremene sigurnosne politike.
Posthladnoratovski evroatlantski
bezbjednosni okvir

- ▣ Bezbjednost je stanje u kojem je obezbijeden uravnotežen fizički, duhovni i materijalni opstanak pojedinca i društvene zajednice u odnosu prema drugim pojedincima, društvenoj zajednici i prirodi. Ona je imanentni strukturni element društva koji obuhvata i stanje i djelatnost, odnosno sistem.
- ▣ Bezbjednost se odnosi i na društvo, odnosno državu u cjelini, i tada se govori o nacionalnoj bezbjednosti – unutrašnjoj i vanjskoj, i na međunarodnu zajednicu, kada se govori o međunarodnoj/svjetskoj bezbjednosti.

- ▣ Vojna sila, kao sredstvo prisile, što je monopol države, najvažnije je obilježje vojno-odbrambenih aktivnosti.
- ▣ Stoga, strategijski odnosi, utemeljeni na **sili**, postali su glavno obilježje bezbjednosnih politika nakon Drugog svjetskog rata.
- ▣ Suština te strategije – obezbijediti opstanak državama i narodima u konkurentskom i neprijateljskom okruženju.
- ▣ Planiranje, upravljanje i vođenje odbrambene aktivnosti društva nalazi se u rukama države.

- U savremenom svijetu, na značaju dobijaju i drugi civilizacijski oblici savremene nacionalne i internacionalne bezbjednosti: društveno-ekonomski, politički, kulturni, duhovno-intelektualni, ekološki... ranije često zanemareni.
- Bezbjednosna politika jedne države analizira se kroz zakone i druga dokumenta koja donosi država.

- ▣ Dokumenti se dijele na:
 - ❖ nacionalno-bezbjednosne – rezolucije, smjernice, strategije...
 - ❖ odbrambene (vojno i civilno) – bijela knjiga, strateška izjava, odbrambena doktrina...
- ▣ Pored klasičnih, savremeni izvori ugrožavanja: ekonomske krize, etnički sukobi, migracije, međunarodni terorizam, organizovani kriminal, globalno zagađenje životne sredine.

- ▣ **Vojna** bezbjednost – međusobni odnosi oružanih – ofanzivnih i defanzivnih sposobnosti države
- ▣ **Politička** – organizaciona stabilnost države, sistem vladavine i ideologiju koja im daje legitimitet
- ▣ **Ekonomska** – dostupnost sirovina, finansijskih sredstava i tržišta za održavanje odgovarajućeg stepena blagostanja i moći države
- ▣ **Socijalna** – uslovi za razvoj jezika, kulture, religije, i nacionalnog identiteta u cjelini
- ▣ **Ekološka** – očuvanje lokalne i planetarne biosfere kao sistema na kojem se baziraju sve druge ljudske aktivnosti.

- ▣ Savremene bezbjednosne politike su djelatnosti za pripremu obezbjeđivanja od budućih izvora ugroženosti u prirodi, društvu, i među društvima.
- ▣ U užem smislu: zbir svih mjera, djelatnosti, postupaka namijenjenih uspostavljanju i djelovanju sistema nacionalne bezbjednosti.
- ▣ Tokom Hladnog rata, koncepcija nacionalne bezbjednosti bila je svedena na koncepciju moći. Tek njegovim završetkom jača svijest o tome da su nacionalna i međunarodna bezbjednost kompleksne, a da je vojna bezbjednost tek jedan od elemenata uspostavljanja višedimenzionalne bezbjednosti.

- ▣ Bezbjednosnu sposobnost države uslovljavaju brojni činioci:
 - političko-ekonomska organizovanost i uspješnost
 - geografski i demografski činioci
 - geostrateški i vojnopolitički položaj
 - prava i dužnosti države iz međunarodnih ugovora i članstva u međ. organizacijama
 - javno mnjenje
 - vojno-industrijski kompleks...

- ▣ Osnovni uslov i cilj svake državne politike je opstanak države i društva, a uslov za to je bezbjednost države. Svrha svih djelovanja državnih institucija usmjerena je ka tome.
- ▣ Pojam nacionalna bezbjednost nastaje kasno, **1943. godine** u SAD-u, u službenim dokumentima (Zakon o nacionalnoj bezbjednosti) od 1947.
- ▣ Američki hladnoratovski novinar Volter Lipman rekao je da je nacija sigurna kada ne mora žrtvovati svoje legitimne interese radi izbjegavanja ulaska u rat, i kada je sposobna da ih, ako je izazvana i u rat uđe, sačuva.

- U pitanjima odnosa nacionalne bezbjednosti i prava pojedinca, česta je teza da se radi o nultom zbiru – povećanje jedne vrijednosti slabi onu drugu. No, insistiranje na potrebama nacionalne bezbjednosti vodi ka autoritarnoj i totalitarnoj koncepciji nacionalne bezbjednosti, a savremena koncepcija nalazi se u središtu demokratije i legitimiteta poretka kojeg država gradi.

- ▣ Neki teoretičari definišu nacionalnu bezbjednost kao **odsustvo bilo kakvog straha od napada, ugrožavanja interesa ili prijetnje drugih država.**
- ▣ Sposobnost države da svoje unutrašnje vrijednosti zaštiti od spoljnih opasnosti.
- ▣ Funkcija nacionalnih država pomoću koje štite sopstveni identitet, opstanak i interese.
- ▣ Arnold Volfers: u objektivnom smislu: mjeri odsutnost ugrožavanja osnovnih društvenih vrijednosti; u subjektivnom: odsutnost straha društva da će njegove osnovne vrijednosti biti ugrožene.

- ▣ Beri Buzan: tri nivoa posmatranja nacionalne bezbjednosti: individualna, državna (nacionalna, koja je najvažnija) i međunarodna;
- ▣ Pet područja promatranja: vojno, političko, ekonomsko, društveno (identitetsko i kulturno) i ekološko.
- ▣ Cilj strategije nacionalne bezbjednosti danas je:
 - obezbijediti zaštitu osnovnih i trajnih potreba pojedinca, države i društva; opstanak i normalno djelovanje države kao nezavisne i cjelovite; zaštitu života i blagostanja građana; obezbjeđenje napretka države i društva; zaštita, kao i demokratska promjena i razvoj ustavnog poretka.

- ▣ Sistem nacionalne bezbjednosti u savremenoj državi sastoji se od dvije komponente: **funkcionalne** (vrste i oblici aktivnosti) i **institucionalne** (organizacija i nosioci aktivnosti).
- ▣ Većini država zajednička su dva elementa tog sistema: **odbrana i unutrašnja sigurnost**.
- ▣ Odbrambeni element ima funkcije: odvracanje mogućeg napada; odbranu teritorije; zaštite stanovništva i materijalnih dobara i uklanjanja posljedica agresije; neoružanog otpora agresiji; djelovanja političkog i drugih podsistema u ratu. Zato odbrambeni element ima dva osnovna elementa – oružane snage i civilnu odbranu.

- Funkcije unutrašnje sigurnosti su: očuvanje zakonitosti i poretka; informativna djelatnost; zaštita cijele društvene infrastrukture. Ove funkcije institucionalno sprovode policija, obavještajni sistemi, inspekcijske službe, carina i druga tijela formalnog društvenog nadzora.
- Postoji i bezbjednosno samoorganizovanje civilnog društva, interesnih, lokalnih zajednica, itd.

- ▣ *Human security concept* – koncepcija sigurnosti čovjeka – ističe primarno sigurnost pojedinca a ne države a nastaje u procesu internacionalizacije i globalizacije. Zasniva se prije svega na postizanju dvije slobode – **freedom from want** i **freedom from fear** (od potreba, tj. siromaštva, i od straha).
- ▣ Danas je suština savremene bezbjednosne politike odraz analiza i ocjena opštih i posebnih činilaca koji proizlaze iz dva okruženja – unutar pojedine države i iz međunarodnog sistema.

- Strukturu procesa odlučivanja o bezbjednosnoj politici čine:
 - Činioci koji utiču na bit i način donošenja odluka iz unutrašnjeg i međunarodnog okruženja
 - Institucije u okviru državnog sistema (predsjednik, vlada, skupština) i civilnog društva (javno mnjenje, mediji, interesne grupe...)
 - Subjekti (političari, državni činovnici...)

- Faze policy making processa:
- **Identifikacija** problema
- **Priprema alternativnih rješenja** i razmatranje iznesenih prijedloga
- **Izbor** između ponuđenih rješenja
- **Operacionalizovanje** – sprovođenje donijetih odluka
- **Evaluacija** izvođenja i uklanjanje problema.

- ▣ Prilikom istraživanja nacionalne bezbjednosti države uzimaju se u obzir brojni činioci:
 - ❖ Sistem odlučivanja države na području bezbjednosti
 - ❖ Međunarodni, geostrateški, i vojno-politički položaj države
 - ❖ Istorijska iskustva
 - ❖ Veličina i oblik države
 - ❖ Konkretna prava i dužnosti države koja proizlaze iz njenog položaja u međunarodnoj zajednici
 - ❖ Stepen njenog ekonomskog i političkog razvitka
 - ❖ Karakteristike njenog sistema nacionalne bezbjednosti
 - ❖ Iznos finansijskih sredstava namijenjenih nacionalnoj bezbjednosti
 - ❖ Uticaj javnog mnjenja.

- Promjene strateške situacije nakon Hladnog rata uticale su na razvoj evroatlantskog bezbjednosnog okvira.
- U tom okviru, aktuelizovana je koncepcija kooperativne – zajedničke sigurnosti
- Uspostavljanje sigurnosnih zajednica (**security communities**) – EU, OEBS, NATO, nordijske zemlje, ASEAN, itd; i sigurnosnih režima (**security regimes**) - poput Ugovora o neširenju nuklearnog oružja.

- ▣ NATO se od odbrambenog saveza za odbranu Zapadne Evrope pretvara u centralni element evropske bezbjednosne strukture.
- ▣ Današnje prijetnje, uz tradicionalne vojne, obuhvataju i: kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda, zagađivanje okoline, glad, zarazne bolesti, migracije, trgovine narkoticima, međunaordni terorizam, širenje oružja za masovno uništenje, disfunkcionalne države...
- ▣ Glavna područja – izvori nestabilnosti: bivši SSSR, Balkan, Magreb, Bliski i Srednji istok.

- Pozitivni elementi evropskog bezbjednosnog okruženja nakon Hladnog rata:
 - opšte popuštanje napetosti;
 - učešće država u međunarodnim organizacijama zasnovano na multilateralizmu;
 - procesi regionalizma otvaraju nove mogućnosti učešća država;
 - prisustvo SAD-a.

▣ Negativni elementi:

- lokalne prijetnje (Balkan, bivši SSSR)
- nepredvidivost procesa iz okruženja (Bliski istok, Sjeverna Afrika)
- pojava disfunkcionalnih država, koje nijesu sposobne da obezbijede svoju nacionalnu bezbjednost
- negativne strane EU integracija – gubitak suverenosti
- međunarodni terorizam.

- ▣ Ugovor o vojnom savezu Fra i V.B. u **Denkerku** 4.3.1947.
- ▣ **Briselski** ugovor 17.3.1948 – Fra, V.B, Beneluks
- ▣ Propast ideje **Evropske odbrambene unije**, jer nije ratifikovan sporazum o njoj u francuskom parlamentu
- ▣ Konferencija u **Londonu** 23.10.1954 – **WEU** – Briselski ugovor + Z. Njemačka, Italija
- ▣ **Rimska** deklaracija iz 1984.
- ▣ Pridruženje Španije i Portugala 1990; akcije povodom Pustinjske oluje
- ▣ Odbrambena komponenta EU, na osnovu **Mastrihtskog** sporazuma.
- ▣ Razvoj autonomnih vojnih sposobnosti EU; **CFSP**.

- ▣ NATO je osnovan radi zaštite Zapadne Evrope od SSSR-a.
- ▣ U novom kontekstu, NATO je nastojao prilagoditi bezbjednosne interese članica u okviru političko-vojnih projekata:
 - ▣ -operacija za održanje mira na Balkanu
 - ▣ -pripreme država Srednje i Istočne Evrope za članstvo
 - ▣ -uspostavljanje foruma za usklađeni odgovor na događanja u Rusiji.
- ▣ Ričard Lugar: Ili će NATO proširiti svoje djelovanje izvan granica, ili će prestati da postoji.
- ▣ Prvi put primijenjen član 5 Vašingtonskog sporazuma nakon napada na SAD, 11.9.2001.
- ▣ Najveći problem ostaje nespremnost većine članica da povećaju vojni budžet.